

אין מולחין צנון וביצה בשבת, שלש וארבע חתיכות יחד, שהמלח מעבדן ונעשים קשים, וזהו תיקונם, ואסור משום שנראה כמעבד (רש"י).¹ וישנם שני אופני מליחה הדומים למעבד, אחד להשוות את הצנון במלח עד שיזיע, וזה אסור אף בחתיכה אחת; איסור נוסף שמולח כמה יחד, ואפילו אינו משהה אותם במלח, אלא מפזר עליהם ואוכל מיד (ט"ז א"ח שכא, א, בדעת רש"י). ויש סובר, שטעם האיסור משום שנראה ככובש, וכבישה אסורה מפני שהוא כמבשל (רמב"ם שבת כב, י). ונפק"מ בין הטעמים, לטבול כמה חתיכות אחת אחת לבדה, שאם האיסור משום עיבוד, מה לי אם מולח כמה יחד או מולח אחד אחד, אך אם האיסור משום שנראה ככובש, רק אם מולח כמה יחד נראה ככובש (ב"ח א"ח שכא, ג, ע"פ תרומת הדשן נה).

■ להלכה, אסור למלוח ארבע או חמש חתיכות צנון ביחד, מפני שנראה ככובש כבשים, וכובש אסור מפני שהוא כמבשל, אלא מטבל כל אחת לבדה ואוכלה [כדעת הרמב"ם] (ש"ע א"ח שכא, ג). ויש מי שכתב, שמתוך לטבול כמה חתיכות צנון אחת אחת לבדה, ולהניחם יחד לפניו כדי לאכלם מיד זו אחר זו, מפני שאינו נראה ככובש [כתרומת הדשן] (ש"ע שם, ד ומשנ"ב שם, ט). אבל המנהג שלא להשוות כלל במלח, אלא מטבל ואוכל במלח (משנ"ב שם, כ). וצנון לאו דוקא, אלא הוא הדין כל דבר שצריך מליחה, כגון בצלים, שומים ומלפפונים (משנ"ב שם, ג, וראה משנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 18-15).

צנון אסור וביצה מותרת, וטעם ההיתר בביצה, מפני שאין דרך לעשות ממנה כבשים (לבוש שכא, ד, בדעת הרמב"ם שהאיסור בצנון מפני שנראה כובש), או משום שאין המלח מועיל לה כל כך (מג"א שכא, ה, ופמ"ג א"א ה, בדעת הראשונים שהאיסור משום מעבד). ואביי לא חלק על הברייתא שרבי יהודה בר חביבא שנה שביצה אסורה, אלא היתה בידו גירסה שביצה מותרת (יראים רעד). ■ להלכה, מותר למלוח ביצה אם אוכלה ואינו מניחה לאחר זמן (ש"ע א"ח שכא, ה, וראה משנ"ב שם, כא, אם די שדעתו לאכלה בשבת, אפילו לצורך סעודה אחרת).

ממלח לא מלחנא, שתי חתיכות יחד (רש"י), שלמלוח שלש או ארבע חתיכות יחד אסור מן הדין [כמבואר ברש"י לעיל (ד"ה אין מולחין)], ורב נחמן החמיר על עצמו שלא למלוח אפילו שנים (ב"ח א"ח שכא, ג).

שורה אדם פתו מין ונותנו על גב העין בשבת, שמואל לשיטתו (ברכות נא, ב) שאין איסור ביזוי אוכלין (פמ"ג א"ח שכא א"א כ, בבאיור דעת הב"י שהשמיט דין זה, כי הלכה שיש איסור ביזוי אוכלין, ואסור לשרות פת בין לרפואה), ויש סובר, שכאשר עושים לרפואה, אין בזה איסור ביזוי אוכלין (מג"א הקדמה לסי' קעא; פמ"ג שם). ■ להלכה, אם עושה לרפואה מותר להשתמש בפת אפילו אם מתבזה (משנ"ב קעא, ד, ע"פ ש"ע א"ח שכא, כ, ומוסיף, שמותר אפילו אם אינו לרפואה, אם הוא דבר שלצורך האדם, ודרך העולם לעשות כן).

שורה אדם קילורין מערב שבת ונותן על גב עיניו בשבת, ואינו חושש משום איסור רפואה בשבת, ואף לא חוששים שמחמת היתר רפואה זו יבוא החולה להתיר גם שאר רפואות ושחיקת סממנים, שהחייב להשרות את הקילורין מערב שבת הם היכר שביין שרק רפואה זו מותרת, וגם אין חשש שאחרים ילמדו ממנו להתיר שאר רפואות, כי קילורין שרוי במים דומה ליין, והרואה יסבור שהוא יין ועושה כן לרחיצה ולא לרפואה (רש"י). ולעיל ביין על גב העין לא הצריכו לעשות היכר כדי שלא יבוא לידי שחיקת סממנים, כי דרך קילורין לתתו על העין רק לרפואה, ואילו אין ניתן על העין גם לנוי (עולת שבת שכא, כג).

נותן שמן לכתחלה לתוך המים או לתוך המלח, שנתינת השמן מונעת מהמלח להתערב יפה עם המים, ומתיש כח מי המלח שלא יהיו עזים. אבל לא יתן את המים והמלח תחילה, אף אם יוסיף אח"כ את השמן, כי בנתינת המים והמלח נראה כמעבד (רש"י), או משום שע"י המלח נעשים המים עזים, ושוב לא יועיל נתינת שמן להפגתם (מאירי). או שנתינת השמן מועילה משום שינוי, שכל השנה הדרך לתת את המים והמלח תחילה, ורק אח"כ להוסיף את השמן (ריטב"א להלן בגמ').

ולדעת רבי יוסי שמועיל משום שינוי, מותר להכין אפילו כמות גדולה, ולדעת תנא קמא שאינו משום שינוי, מותר כמות מועטה אפילו ללא שינוי (רבינו פרחיה). ויש סובר, שלדעת רבי יוסי אפילו שעושה בשינוי מותר רק כמות קטנה (ריטב"א). וכשם שלדעת רבי יוסי שאוסר מועטים מותר בשינוי, כך לדעת תנא קמא שאוסר מרובים, מותר בשינוי (עולת שבת שכא, א; תוספת שבת, שם, ז), ויש סוברים, שלדעת תנא קמא לא מועיל שינוי להיתר (אליה רבה שם, ג, בדעת הרמב"ם, רבינו ירוחם ומרדכי).

■ להלכה, אין עושים הרבה מי מלח לתתם לתוך הכבשים, משום שנראה כמעבד, אבל עושה מעט לתתו לתוך התבשיל (ש"ע א"ח שכא, ב), או לטבול פתו (משנ"ב שם, יא) [וכדעת תנא קמא]. ואם עושה שינוי, שנותן שמן במים או במלח קודם נתינתו את המים, יש מקילים [כהדעות שמועיל שינוי לדעת תנא קמא] (משנ"ב שם, י).

גמרא. אכל עושה הוא מי מלח מועטין, שבהכנתו מועטים ניכר לכל שאינו עושה כן לצורך עיבוד לקיימו לזמן מרובה. ואם אכן כוונתו לעיבוד לזמן מרובה, אסור אפילו מועטין (ריטב"א ומאירי לעיל ע"א). ו'מועטין' היינו לצורך סעודה זו (נמוקי יוסף; מג"א שכא, ד, ועולת שבת שם א, בדעת הר"ן). ויש סוברים, שהיינו לצורך שבת זו, ומותר אפילו לצורך סעודה אחרת (ר"י מלוניל; ריטב"א; אליה רבה שם, ג, בדעת הר"ן, הרמב"ם ורבינו ירוחם, ומבאר שהר"ן שכתב לצורך סעודה זו, לאו דוקא, אלא שההרגילות להכין לצורך סעודה זו). ■ להלכה, אין עושים מי מלח הרבה לתת לתוך הכבשים, אבל יכול לעשות ממנו מעט לתת לתוך התבשיל (ש"ע שם, ב), לצורך שבת זו, מותר אפילו לצורך סעודה אחרת, אך לצורך החול, אסור (משנ"ב שם, יא, וראה משנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 11-10).

מדלא קתני רבי יוסי אוסר, ואין להוכיח להיפך, שממה שלא אמר רבי יוסי מתיר, משמע שדעתו לאסור, כי כיון שאפשר לפרש בדבריו שני פירושים, בהכרח כוונתו להתיר, כי אם היתה כוונתו לאסור, היה צריך לפרש כן בהדיא, כדי שלא יפרשו לצד היתר ויבואו לידי תקלה, וממה שלא פירש ראה שכוונתו היתר, וגם אם יטעו ויחמירו, אין בכך תקלה (מהרש"א בפ"י שני; ח"י הב"ח).

הא מדקתני סיפא ואלו הן מי מלח המותרין מקל דרבי יוסי לאסור, ואילו רב יהודה סבר, שרבי יוסי אמר כן לדבריהם של רבנן, שלדעתו בין מרובים ובין מועטים הכל מותר וללא כל שינוי, אבל לדעתם שיש לעשות שינוי בין שבת לחול ורק מועטים מותרים, גם אותם יתא מותר רק אם משנה ונותן שמן תחילה (ריטב"א).

אין עושין מי מלח עזין, שאף שתנא קמא התיר לעשות מי מלח מועטים, אם עושה אותם עזים אסור אפילו מועטים, שניכר שעושה לצורך חול לתת אותו בתוך המוריים שיכין בחול (ר"י מלוניל; ריטב"א המיוחס לר"ן). ■ וכן הלכה (ש"ע א"ח שכא, ב).